

Rättsavdelningen
Johanna Nilsson
Johanna.nilsson@socialstyrelsen.se

Regeringskansliet
Socialdepartementet

Socialstyrelsens yttrande över utkastet till lagrådsremiss Ett fönster av möjligheter – stärkta rättigheter för barn och vuxna i skyddat boende

Socialdepartementets dnr S2022/03649

Socialstyrelsen tillstyrker utredningens förslag och delar bedömningarna, med de kommentarer som lämnas nedan. Det är angeläget att förbättra skyddet och stödet till personer som behöver skyddat boende och stärka barnrättsperspektivet för barn som följer med en vårdnadshavare till ett skyddat boende. Myndigheten anser att de förslag som lämnas bidrar till en sådan utveckling.

5.1 Den som behöver stöd och skydd till följd av hot, våld eller andra övergrepp ska tas emot i ett skyddat boende

Socialstyrelsen tillstyrker förslaget att skyddat boende ska föras in i socialtjänstlagen (2001:453), SoL, som en boendeinsats för den som behöver stöd och skydd till följd av hot, våld eller andra övergrepp och att kommunen ska ansvara för att det finns tillgång till skyddade boenden. Av utkastet (s. 77) framgår vidare att placeringsformen skyddat boende bör vara öppen för alla som är eller har varit utsatta eller riskerar att utsättas för våld eller andra övergrepp eller hot om våld. Här framgår att skyddade boenden även kan vara en relevant insats för målgrupper som t.ex. avhoppare från kriminella miljöer. Socialstyrelsen vill därför trycka på vikten av det som lyfts i avsnittet om att personer som beviljas skyddat boende på grund av våld och hot om våld som har att göra med deras egen kriminalitet inte beviljas plats i samma boende som vuxna och barn som varit utsatta för våld av närstående. För att olika skyddssökande inte ska blandas på ett sätt som inte är lämpligt kommer det finnas behov av skyddade boenden som är inriktade på olika målgrupper. I samband med tillståndsgivningen behöver det även säkerställas att det skyddade boendet är anpassat för den målgrupp som boendet ska ta emot. Som nämns i avsnitt 7.1 kan omständigheter bland våldsutsatta fordra särskild kompetens hos personalen. Det kan t.ex. handla om särskild kunskap om vissa typer av missbruk och funktionsnedsättningar eller om hedersrelaterat våld eller förtryck. För skyddade boenden som tar emot barn behöver det finnas personal som har kunskap om barns behov och rättigheter.

6.2.2 Bestämmelserna om ett barns placering i skyddat boende när det saknas samtycke från båda vårdnadshavarna ska regleras i en särskild lag
Socialstyrelsen tillstyrker förslaget att bestämmelserna om ett barns placering i ett skyddat boende vid avsaknad av samtycke från den ena vårdnadshavaren ska regleras i en särskild lag. På detta sätt blir det tydligare att det inte rör sig om vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, och att det inte krävs samma påtagliga risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas vid en placering i skyddat boende som krävs för ett beslut om vård enligt LVU.

6.2.3 Förutsättningar för ett barns placering i skyddat boende utan båda vårdnadshavarnas samtycke

Socialstyrelsen tillstyrker förslaget att ett barn får placeras i skyddat boende även om samtycke saknas från den vårdnadshavare som barnet inte placeras tillsammans med om det finns en risk för barnets säkerhet eller hälsa och den vårdnadshavare som barnet placeras tillsammans med samtycker till barnets placering. Socialstyrelsen anser dock att det bör tydliggöras i lagtexten vad som gäller beträffande barnets samtycke till placeringen om barnet har fyllt 15 år. Som framgår av utkastet (s. 108) finns det en risk att barnet hamnar i en lojalitetskonflikt mellan sina vårdnadshavare och att barn som har fyllt 15 år därför riskerar att stå utan skydd om det krävs att barnet samtycker till placeringen och det saknas grund för placeringen av barnet enligt LVU. Socialstyrelsen delar bedömningen i utkastet att det inte ska krävas något samtycke från barn som har fyllt 15 år för att barnet ska kunna placeras i skyddat boende tillsammans med en vårdnadshavare.

6.2.5 Omedelbar placering i skyddat boende

Socialstyrelsen tillstyrker förslaget att socialnämnden får besluta om en omedelbar placering i skyddat boende om det är sannolikt att barnet behöver placeras i skyddat boende, och rättens beslut om placering inte kan avvaktas med hänsyn till risken för barnets säkerhet eller hälsa. Myndigheten anser dock att det skulle kunna förtydligas i den fortsatta beredningen hur den nya lagen förhåller sig till LVU i situationer då förutsättningarna är uppfyllda både för en omedelbar placering enligt den nya lagen och för ett omedelbart omhändertagande enligt 2 § LVU.

6.2.6 Bestämmelser om handläggningen av beslut om omedelbar placering

I utkastet (s. 117) görs bedömningen att det inte bör införas någon särskild bestämmelse i den nya lagen om att häktning ska gälla framför beslut om omedelbar placering i skyddat boende. Socialstyrelsen delar inte denna bedömning utan anser att det bör införas en bestämmelse i den nya lagen om att ett beslut om omedelbar placering i skyddat boende inte får verkställas om den unge är häktad (jfr 9 § andra stycket LVU). Även om det troligtvis inte är vanligt förekommande att ett barn som är omedelbart placerat tillsammans med en vårdnadshavare i ett skyddat boende häktas skulle det underlätta för socialtjänsten om det framgår av den nya lagen hur en sådan situation ska hanteras.

6.2.10 Begränsning av umgänge och hemlighållande av vistelseort

Socialstyrelsen tillstyrker förslaget att socialnämnden ska få besluta hur barnets umgänge med vårdnadshavare och med föräldrar som har umgängesrätt reglerad genom dom eller beslut av domstol eller genom avtal ska utövas och besluta att barnets vistelseort inte ska röjas för vårdnadshavare eller föräldrar, om det är nödvändigt för att skydda barnet från risker för barnets säkerhet eller hälsa. Att det skyddade boendet utgör en trygg och fredad zon är en viktig förutsättning för barnets återhämtning, hälsa och utveckling när barnet har bevittnat eller utsatts för våld i familjen. Socialstyrelsen anser att bedömningen av vad som är till barnets bästa vid eventuellt umgänge med en förälder som är upphovet till behovet av skydd behöver grundas på en utredning av de faktiska riskerna med eventuellt umgänge, men också barnets egen upplevelse av trygghet respektive otrygghet.

6.2.11 Utövande av vårdnaden under placeringen

Socialstyrelsen tillstyrker förslaget att den vårdnadshavare som barnet är placerat tillsammans med ensam ska få bestämma om insatser i öppna former enligt 4 kap. 1 § SoL med anledning av placeringen när ett barn är placerat i skyddat boende enligt den nya lagen och att detsamma ska gälla för val eller byte av skolenhet eller förskoleenhet som föranleds av placeringen.

I utkastet (s. 129) görs bedömningen att den vårdnadshavare som barnet är placerad tillsammans med inte bör få bestämma ensam i hälso- och sjukvårdsfrågor som kräver båda vårdnadshavarnas samtycke. Socialstyrelsen anser dock att det bör övervägas om det finns behov av att förtydliga i den nya lagen att en hälsoundersökning enligt lagen (2017:209) om hälsoundersökning av barn och unga som vårdas utanför det egna hemmet är något som den vårdnadshavare som barnet är placerat tillsammans med ensam ska få bestämma om. Myndigheten anser att det är positivt att barn och unga som är placerade i skyddade boenden ska erbjudas en hälsoundersökning enligt lagen om hälsoundersökning för barn och unga som vårdas utanför det egna hemmet. Som framgår i avsnitt 4.1.3 har barn i skyddat boende ofta behov av insatser från hälso- och sjukvården som behöver bli synliggjorda för att barnet ska få rätt vård. Detta kan även omfatta behov av tandvård. Som lyfts i avsnitt 6.2.11 är det många gånger tillräckligt, när det gäller mindre ingripande åtgärder inom hälso- och sjukvården, att samråd sker med den ena vårdnadshavaren. Dock ska enligt JO som regel samråd med den andra vårdnadshavaren ske om det finns anledning att misstänka att denne inte samtycker till behandlingen eller om det är fråga om mer ingripande åtgärder.¹ Eftersom det i dessa fall inte finns något samtycke från ena vårdnadshavaren till själva placeringen på det skyddade boendet kan det enligt Socialstyrelsens mening finnas anledning att misstänka att denne inte heller kommer att samtycka till hälsoundersökningen.

¹ Se JO 2003/04 s. 311 och JO:s beslut den 17 januari 2003, dnr 3102–2002.

Eftersom det är känt att placerade barn som grupp har sämre hälsa och munhälsa än andra barn² anser Socialstyrelsen att det även bör övervägas om det behövs ett förtydligande i den nya lagen att den vårdnadshavare som barnet är placerat tillsammans med ensam ska få bestämma om mindre ingripande åtgärder som rör medicinskvård eller behandling som behöver ges under placeringstiden. Hälsoundersökningen skulle exempelvis kunna visa att barnet har behov av vissa mindre hälso- och sjukvårdsinsatser under placeringen. Det vore olyckligt ur ett barnrättsperspektiv om sådana åtgärder inte skulle kunna vidtas när de behövs på grund av att samtycke saknas från den vårdnadshavare som barnet inte är placerad med.

8.3 Sekretess till skydd för enskilda

Socialstyrelsen tillstyrker förslaget att med socialtjänst enligt offentlighets- och sekretesslagen även ska förstås verksamhet enligt den nya lagen. Myndigheten tillstyrker även förslaget att bestämmelsen i offentlighets- och sekretesslagen om sekretess för uppgift om ett barns vistelseort i förhållande till en förälder eller en annan vårdnadshavare också ska gälla när barn placeras i skyddat boende enligt den nya lagen. I utkastet (s. 163) anges, med en hänvisning till 10 kap. 3 § och 12 kap. 3 § OSL, att i de fall en vårdnadshavares insyn i dokumentationen innebär risker eller fara kan socialnämnden hemlighålla uppgifter ur dokumentationen om det är av synnerlig vikt att uppgifterna inte röjs. För verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som utför socialtjänst, t.ex. ideella föreningar, gäller som framgår av utkastet (s. 166) inte bestämmelserna i OSL utan tystnadsplikten enligt 15 kap. 1 § SoL. Frågan om tystnadsplikten i 15 kap. 1 § SoL bedöms medföra motsvarande skydd mot en vårdnadshavares insyn i dessa fall skulle kunna förtydligas i den fortsatta beredningen.

Beslut om detta yttrande har fattats av generaldirektören Olivia Wigzell. I den slutliga handläggningen har avdelningscheferna Pär Ödman, Natalia Borg och Thomas Lindén, t.f. avdelningschefen Beatrice Hopstadius samt enhetschefen Mariana Näslund Blixt deltagit. Juristen Johanna Nilsson har varit föredragande.

SOCIALSTYRELSEN

Olivia Wigzell

Johanna Nilsson

² Se bl.a. proposition 2016/17:59 Trygg och säker vård för barn och unga som vårdas utanför det egna hemmet s. 24 och Munhälsa och tandvård hos placerade barn, Socialstyrelsen november2020.